

Jana Porubská
RODINNÁ SATITERAPIA.
(kazuistika) In: Konfrontace 4, 1999, s. 43-47.

Na pracovisku klinickej psychológie mám na starosti prácu s deťmi. Pri svojej práci využívam model rodinnej terapie podľa Riegra a Vyhnáľkovej "Ostrov rodiny", ktorý som zasadila do formátu satiterapie (o satiterapii bolo už písané v predchádzajúcich číslach časopisu).

1. KONTAKT.

Na odporúčanie detského lekára sa u nás telefonicky objednala rodina Kováčová. Problém, kvôli ktorému rodina volala, boli tiky 12 - ročnej Lýdie. Okrem toho si rodičia do telefónu sťažovali na niektoré prejavy jej správania, ktoré sami označili za prehnane detské a Lýdiu za príliš naviazanú na nich. Dohodli sme si prvé stretnutie.

1. STRETNUTIE.

RODINNÁ ANAMNÉZA: Rodinu tvoria dve deti a rodičia. Staršia dcéra Lýdia má 12 rokov a je z matkinho prvého manželstva. Matka bola vydatá iba krátko, rozviedla sa pre manželovu neveru. To mala Lýdia 2 týždne keď ich opustil otec. Otec dieťa nenavštevuje, neozval sa už dlhé roky. Krátko po rozvode matka nadviazala spočiatku priateľský vzťah, neskôr partnerský s terajším manželom. On bol v tom čase tiež v rozvodovom konaní, z prvého manželstva má postihnutú dcéru, ktorá je umiestnená v ústave. Takže manželstvom sa spojili dvaja rozvedení ľudia a matka si do manželstva priniesla dieťa. Keďže Lýdia od malička vidavala priateľa matky a on mal ku nej pozitívny vzťah, bez problémov mu hovorila a doteraz hovorí otec a skutočne ho za svojho otca považuje. To, že nie je jej biologický otec, jej matka povedala keď mala asi 5 rokov, na čo Lýdia reagovala pokojne. Pred 6 rokmi sa manželom narodil syn, ktorý má vrodennú očnú chybu a teda aj problémy so zrakom. Ako dieťa býval často chorý a kvôli očiam podstúpil niekoľko náročných operácií. Možno aj preto, ako uznávajú rodičia, je viac rozmazaný ako iné deti v jeho veku. Jeho príchodom na svet sa zmenila aj Lýdia, ktorá na brata žiarlila a vekovo regredovala. To jej vraj zostalo doteraz. Rodina býva v rodinnom dome, kde im do domácnosti a výchovy dosť nešetrným spôsobom zasahuje svokra.

Na prvom stretnutí bol uzavretý kontrakt¹ na základe slovného konkretizovania² problému a taktiež vymedzený chránený priestor³. Uvediem ako zvláštnosť, že kontrakt pri rodinnej terapii je nutné uzatvárať s každým členom rodiny zvlášť a aj konkretizovať problém je nutné zvlášť. V niektorých prípadoch sa deti zdráhajú hovoriť pred rodičmi a vtedy požiadam rodičov o to aby som smela hovoriť s dieťaťom osamote (vždy treba rodičov žiadať o to aby sme smeli hovoriť s dieťaťom osamote a ak ide o staršie dieťa treba sa s ním dohodnúť na oslovení, či mu môžeme tykať alebo už vykať). V prípade tejto rodiny rodičia ako problém uvádzali u Lýdie tiky a jej infantilnosť a viazanosť na matku, čo boli vlastne dva problémy. Lýdia, ktorá bola ochotná hovoriť pred rodičmi, ako svoj problém uviedla konflikty s bratom, ktorý je rozmazaný a lezie jej na nervy a tiež ju trápili tiky, ktoré si síce ona neuvedomovala, ale rodičia jej to stále pripomínali a vyčítali.

Toto prvé stretnutie prebehlo vcelku pokojne napriek nadmernému temperamentu matky. Po uzavretí kontraktu sme sa rozlúčili a dohodli nasledujúce stretnutie. Čo bolo na tomto stretnutí zaujímavé bol rozpor, ktorý som zaznamenala - rodičia si sťažovali na infantilitu Lýdie, ale Lýdia sa nesprávala detsky, bola oblečená primerane veku, dokonca na tvári mala ľahký make - up. Skôr bola apatická ku rodičom.

¹ Kontrakt - uzavretá dohoda medzi terapeutom a klientom. Táto dohoda je uzatváraná na základe klientovej požiadavky (s čím chce vlastne pomôcť, prečo prichádza, čo od terapeuta očakáva) a terapeutovej ponuky (zásada mlčanlivosti, ponuka istého počtu stretnutí, ochrana klienta). Kontrakt sa uzatvára na istý počet stretnutí a po skončení obdobia sa kontrakt môže uzavrieť alebo predĺžiť podľa potreby.

² Konkretizácia - ide o klientove postupné hľadanie stále konkrétnejších foriem akejkoľvek nepresne vnímanej témy alebo aj problému s ktorých prichádza. Nosnými médiami konkretizácie môžu byť popisovanie rozhovorom, voľné asociovanie, výtvarné znázornenie maľovaním alebo modelovaním, pantomimické, tanečné, muzikálne alebo dramatické atď.

³ Chránené prostredie - môže to byť terapeutova pracovňa, terapeutická miestnosť ale aj tichý kút nemocničnej izby kde funkciu ochrany preberá na seba terapeut svojou osobou. Chránené prostredie je vymedzené priestorovo i časovo a je tu zvýraznená funkcia ochrany.

Ako strategém som si na nasledujúce stretnutie pripravila hru "Ostrov rodiny" pretože túto metódu

považujem za výbornú techniku konkretizácie problému a keďže ide o modelovanie rodinných vzťahov, je to zároveň aj výborná diagnostická metóda. Mala som očakávanie, že to s tou Lýdiinou infantilitou nebude až také vážne.

DRUHÉ STRETNIUTIE.

Rodina prišla ale opäť bez syna, bol chorý. Hneď na úvod ani si nestihli sadnúť, som ich uviedla, privítala, upozornila na prechod do chráneného prostredia a navrhla som im hru na ostrov rodiny. Prijali to všetci, nikto nebol proti, takže som im poskytla nasledovnú inštrukciu: “Predstavte si, že vy ako rodina tvoríte ostrov v celom tom širom mori okolitého sveta.” Podala som im dva klobká motúza a navrhla som im aby si teraz ten ostrov vymodelovali na koberci. Klobká mám zo zásady dve - vždy očakávam kto sa chytí iniciatívy a čo urobí ten člen rodiny, ktorý nemá klobko, keďže pri rodinnej terapii sú vždy najmenej traja ľudia. Táto rodina si to dokázala vyriešiť - klobká si zobrali rodičia a začali ukladať motúz na koberec a tak vytvárajú hranice ich ostrova. Stála som obďaleč a pozorovala, občas som niečo, čo ma zaujalo, komentovala⁴. Lýdia, ktorá klobko nemala, upravovala motúz už položený na zemi a bola to práve ona, ktorá vytvorila v polovici ostrova záliv. Vid' obrázok. Chcela tam mať jednoducho záliv. Vždy je pre mňa zaujímavé ako rodičia a deti kooperujú, či sa radia alebo to niekto začne organizovať alebo pracujú na ostrove všetci. V tejto rodine rodičia spolupracovali, komunikovali až na ten záliv, ktorý sa rodičom nepáčil, ale Lýdia si ho presadila. (Pre mňa dôležitá informácia - Lýdia sa dokáže presadiť!) Túto udalosť som skomentovala a Lýdiu som pochválila za kreativnosť, rodičov za schopnosť akceptovať dcérine rozhodnutia. Tvorba tohoto ostrova sa dá nazvať aj vytváraním chráneného priestoru na druhú⁵ a vstup do ostrova je nutné komentovať ako prechod z jedného prostredia do druhého. Keď bol ostrov vymodelovaný, ponúkla som rodinu, aby si na ňom našli svoje miesto. Ako sa rozostavili vidíte podľa priloženého obrázku. Matka a otec blízko seba, Maróša sme nahradili plyšovou hračkou a rodina ho umiestnila v blízkosti matky, medzi matkou a Lýdiou. Lýdia sa postavila ďalej od rodičov a delil ju od nich práve jej záliv. Matka proti tomu protestovala a volala ju bližšie ku nim, ale Lýdia sa opäť už po druhýkrát presadila. Chcela mať svoj pokoj od nich, ako povedala. Spýtala som sa v akom zmysle pokoj. A Lýdia si postážovala, že matka veľa kričí a rozčuľuje sa, stále jej niečo káže. Matka reagovala s tým, že to robí preto lebo inak sú celá rodina neschopná a nikto neurobí nič navyše len to, čo im ona rozkáže a so všetkým čakajú na ňu. Lýdia protestovala, že to nie je pravda, ale ona vlastne ani nevie čo má robiť. Tu som obe zastavila a spýtala som sa či by bola nejaká činnosť, ktorú by bola schopná vykonávať aj sama bez toho aby jej matka do toho hovorila. Lýdia má rada kvety a tak by sa mohla starať o ne. Matka s tým súhlasila aj keď vyjadrila nedôveru k Lýdiinmu rozhodnutiu starať sa o kvety. Sľubovala: “Uvidíte, že jej to vydrží nanajvýš týždeň.” Do diskusie za zapojil aj otec, ktorý povedal, že keď teda sa rozdeľujú úlohy, že on by chcel aby si Lýdia začala robiť sama raňajky a desiatu pre seba aj pre brata. Lýdia súhlasila so všetkými povinnosťami. Do toho som zasiahla ja s tým, že keď Lýdia dostáva povinnosti ako dospelá, mali by jej pribudnúť aj práva dospelého. To ju evidentne potešilo, pretože sa už dávno hádavala s matkou pre make - up. Lýdia si teda vypýtala možnosť skúšať si make - up a s matkou sa dohodli, že teda dobre, ale len doma, do školy nie, to sa nesmie. Keď sa debata skončila, navrhla som aby si na ten ich ostrov umiestnili aj ten problém, kvôli ktorému prichádzajú. Matka šla a ako zástupný predmet⁶ za problém vybrala plyšovú hračku. Podala ju Lýdi s tým, že je to jej problém a tak si ho má teda zobrať. Lýdia neprotestovala a umiestnila ho neďaleko seba, teda lepšie povedané medzi seba a brata. Skomentovala som tento fakt s tým, že teda či je to vlastne problém. Tu matka prišla s tým, že je to aj jej problém, lebo si myslí či tie tiky Lýdia nemá z toho, že na ňu toľko kričí. Ale možno teraz keď Lýdia už bude vedieť čo má robiť, tak na ňu bude musieť menej kričať. Doteraz sme sa venovali problému “infantilného” správania Lýdie. Teraz sme prešli k druhému problému - tikom. K tikom som dala rodičom doporučenie aby to Lýdiu nepripomínali ale aby sa zahráli doma hru na tikanie - každý deň by si niekto z rodičov sadol

⁴ Komentovanie - je zaznamenávanie povšimnutých skutočností. Nie je to interpretovanie. Má predovšetkým funkciu zaznamenávanie telesne skutočného a prípadné akcentovanie prežitkovo významného či už pozitívneho alebo negatívneho prejavu klienta, ktorý je vzhľadom k terapeutickému cieľu relevantný. Komentovanie môže byť verbálne i neverbálne.

⁵ Chránený priestor² - je vymedzený v rámci chráneného priestoru a môže to byť oddelený priestor šnúrou alebo stolička ohraničená kruhom alebo vedľajšia miestnosť do ktorej je možné prejsť v rámci terapeutického sedenia.

⁶ Zástupný predmet - slúži ako predmet pre konkretizáciu problému, zviditeľňuje problém. Ako zástupné predmety možno použiť plyšové hračky alebo farebné vankúše atď.

s Lýdiou pred zrkadlo a tikal spolu s ňou. Navrhla som aby to Lýdia rodičov naučila a aby ju v tom oni

nenechali samú a pomohli jej tikať. Tu som využila metódu preznačkovania⁷. Keďže čas určený pre stretnutie vypršal, rodinu som požiadala by opustili ostrov rodiny, že hra sa skončila a aby si prešli do priestoru mimo ostrov. Tu som ich ešte zdržala na krátke reflektovanie stretnutia⁸ a dohodli sme ďalšie stretnutie. Pri reflektovaní matka opäť vyjadrila svoje pochybnosti či sa to Lýdii podarí dodržať sľuby a dcéra bola spokojná s tým, že má práva a povinnosti dospelujúceho.

TRETIE STRETNUTIE.

O týždeň v určený čas prišla rodina opäť v zložení matka, otec a Lýdia. Ako strategém na toto stretnutie som mala prichystaný vymodelovaný ich ostrov rodiny a očakávala som reflektovanie medziobdobia. Rodinu som uviedla do chráneného prostredia a rovno som im ponúkla aby sa posadili na ich miesta na ostrove rodiny tak ako si to minule vymodelovali. Začali sme s reflektovaním medziobdobia a tu vysvitlo že Lýdia si svoje povinnosti plnila svedomito, takisto svedomito využívala svoje práva čo sa týkalo šminkovania. Otec sa priznal že sa usiloval robiť raňajky a desiatu za Lýdiu a potom jej to následne vyčítal, že na to zabudla. Prezradila to Lýdia sama a otec to začal zahovárať s tým, že mu bolo jej ľúto keď videl že kvôli raňajkám musí skôr vstávať a že raz si dokonca desiatu zabudla a jemu potom celý deň bolo ľúto, že bola v škole hladná. Lýdia reagovala s tým, že hladná nebola, lebo keď si uvedomila, že si doma zabudla desiatu, tak si za vreckové kúpila v bufete jogurt. Poukázala som na to, že obavy otca boli vlastne zbytočné, že Lýdia sa dokáže vynásť sama a vyriešiť problém. (Rodičia, ktorí si spočiatku sami sťažujú na nesamostatnosť Lýdie sa snažia pútať si ju ku sebe keď zrazu Lýdia prejavuje snahu o samostatnosť). Podporila som otca s tým, že vidím aký je starostlivý voči Lýdii, ktorá to už ale nepotrebuje ale že je tu možno niekto komu by dobre padla jeho starostlivosť. Na to sa ozvala matka, že by svoju energiu mohol teraz orientovať na ňu aby si ona viac oddýchla lebo býva veľmi preťažená a unavená. Spýtala som sa ako by si tú starostlivosť predstavovala a matka navrhla aby teraz aj otec prebral na seba niektoré z jej povinností tak ako to minule urobila Lýdia a tak by jej umožnil viacej oddychovať. Otec s tým súhlasil. Lýdia sa po minulom stretnutí cítila lepšie a tiky u nej sa objavovali iba keď bola večer unavená. Rodičia s ňou poctivo doma tikali pre zrkadlom, ale ako sa vyjadrila Lýdia, aj tak stále tiká lepšie ako oni. S tým sa stretnutie ukončilo.

ĎALŠIE STRETNUTIA.

Občas sa ešte objavovali pokusy rodičov urobiť z Lýdie neschopné nesamostatné dieťa, ale Lýdia sa nedala a bola hrdá na to že sa smie šminkovať (aj keď len doma a keď išli ku mne) a svoje povinnosti si plnila vzorne. Matka s otcom zamerali svoju pozornosť viac na seba a začali si viac užívať manželského života nielen toho rodičovského. Lýdia nielenže prestala tikať ale začala chodiť von s kamarátkami a začala si kupovať zamilované romány.

ZÁVER.

Využitie metódy modelovania "Ostrova rodiny" v satiterapeutickom rámci bolo v prípade tejto rodiny úspešné. Satiterapeutický rámec tvorilo vytvorenie chránených prostredí a komentovanie prechodov medzi nimi, tvorba kontraktu a jeho dodržanie a tiež konkretizácia problému, ktorá nezostala len na verbálnej úrovni a dodržanie princípov satiterapie. Tiež som využívala reflektovanie - vždy na začiatku stretnutia reflektovanie medziobdobia a na konci reflektovanie stretnutia. Rodina absolvovala 7 stretnutí v týždňových a neskôr už v dvojtyždňových intervaloch a s výsledkom terapie boli spokojní. Opäť sa potvrdilo, že keď má problém dieťa, týka sa to celej rodiny.

⁷ Metóda preznačkovania - metóda pri ktorej ponúkame rodičom iný pohľad na problém - pozitívnejší a dieťa s jeho problémom sa stáva nie zlé alebo choré ale jednoducho iné a dokonca schopné robiť veci, ktoré druhí nedokážu.

⁸ Reflektovanie - je akési "znovuprechádzanie" predtým prežívaného. Reflektovaním sa uvoľňuje emočný náboj a jeho uvoľnením sa odstraňuje nebezpečenstvo vzniku jadier patológie. Reflektovanie sa používa na začiatku aj na konci terapeutického stretnutia.

NÁKRES OSTROVA RODINY:

